

XANTAL (ГОРЧИЦА) O‘SIMLIGI ZARARKUNANDALARI VA TUR TARKIBI

Safarova Gulrux Meylievna

Toshkent davlat agrar universiteti O‘simliklarni himoyasi va karantini kafedrası assistenti

<https://orcid.org/0009-0008-0523-9180>

Annototsiya. Maqolada xantal o‘simligi zararkunandalari tur tarkibi, tarqalishi va uchrash darajasi bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: Xantal, o‘simlik, barg, ildiz, poya, dorivor, zararkunanda, tur, daraja, tunlam, shira, burga.,

Аннотация. В статье представлены исследования видового состава, распространения и встречаемости вредителей горчицы

Ключевые слова: горчица, растение, лист, корень, стебель, лекарство, вредитель, вид, сорт, щитовка, тля, блоха.

Abstract. The article presents studies on the species composition, distribution and occurrence rate of mustard plant pests.

Keywords: mustard, plant, leaf, root, stem, medicinal, pest, species, grade, tunlam, aphid, flea.

Kirish. Hozirgi kunda dunyo aholisi sonining ortishi, o‘z navbatida, oziq-ovqat va dori-darmon mahsulotlariga bo‘lgan talabi, inson organizmi uchun zarur moddalarga bo‘lgan ehtiyojini ta‘minlash, oziq-ovqat mahsulotlarining xilma-xilligi va ularning orasida ozuqabop, vitaminlarga boy o‘simlik va mahsulotlar yetishtirish soha vakillarining asosiy vazifalari etib belgilangan.

Shular orasida formasevtika sohasini rivojlantirish maqsadida mamlakatimizda dorivor ekinlarni yetishtirish, qayta ishlash, dorivor mahsulotlar tayyorlash va chetga eksport qilish soha vakillarining asosiy vazifalari aylandi.

Ana shunday ekilardan biri Xantal (Gorchitsa) - *Brassica L.* o‘simligidir.

Xantal (Gorchitsa) - *Brassica L.* Karamdoshlar (butguldoshlar), Brassicaceae (*Cruciferae*) oilasiga mansub, buyi 40— 100 sm ga yetadigan bir yillik o‘t o‘simlik. Poyasi tik o‘sadi, shoxlangan. Ildizoldi va poyasining pastki qismidagi barglari bandli, lirasimon, eng yuqoridagilari — butun plastinkali va bandsiz. Poyasi va shoxlaridagi barglari ketma-ket joylashgan. Sariq gullari poyasi bilan shoxlari uchidagi shingilga to‘plangan. Mevasi — silindrsimon (qora xantalniki turt qirrali), ustki tomoni g‘adir-budir, ko‘p urug‘li, pishganda quzoq ochiladi. Urug‘lari sharsimon, ustki tomoni chuqurchali, och sariq, qung‘ir yoki qung‘ir-qizil rangli bo‘ladi. Xantal (Gorchitsa)ning tarkibida 1,5% gacha sinigrin glikozidi, 23-47 % yog‘, mirozin fermenti, shilliq, oqsil va boshqa moddalar bor.

Tibbiyotda ikki turi - Sarept xantali - Gorchitsa sareptskaya (V. juncea L.) Czern va Kora xantal - Gorchitsa chernaya (V. nigre Koch) turlari dorivor o‘simlik sifatida yetishtiriladi.

Qishloq xo‘jaligida Xantal o‘simligini sog‘lom yetishtirishda bir nechta omillar ta‘sir etib, ular orasida zararkunandalarning ham hisssasi mavjud.

Tadqiqot uslublari. Xantal o‘simligi zararkunandalari turlarini aniqlashda Hisoblar shaxmat usulida 1 m² da 4 ta o‘simlik jami 100 o‘simlikda olib boriladi. Fitofaglarining tuproqdagi zichligi Ya.I. Polyakov uslublari bo‘yicha olib borildi.

Tadqiqotlarimiz Toshkent va Andijon viloyatlari sharoitlarida o‘rganilib, xantal (Gorchitsa) - *Brassica L.* ga quyidagi zararkunandalar aniqlandi.

Xulosa o‘rnida shuni aytishimiz joizki 2023-2024 yillarda Toshkent va Andijon viloyati sharoitida xantal (Gorchitsa) - *Brassica L.* ning vegetatsiyasi davrida Lepidoptera turkumiga mansub 3 turi jumladan Kuzgi tunlam (*Agrotis segetum* Den. et Schiff), undov tunlami (*Agrotis exclamationi* Den. et Schiff) va karam kapalagi (*Pieris brassicae L.*), Kleoptera turkumidan turkiston chertmakchisi (*Agriotes meticulosus* Cond), burundor qora qo‘ng‘izi (*Dailognatha nasute* Men) va karam burgassi (*Phyllotreta cruciferae*), Poliz shirasi (*Aphis gossypii* Glov) hamda oqqanot (*Aleyrodidae*) turlarning tur tarkibi va uchrash darajasi o‘rganildi.

Xantal (Gorchitsa) - *Brassica L.* o‘simligida uchraydigan

Kuzgi tunlam	<i>Agrotis segetum</i> Den. et Schiff	+++
Undov tunlam	<i>Agrotis exclamationi</i> Den. et Schiff	+++
Karam kapalagi	<i>Pieris brassicae L.</i>	+++
Turkiston chertmakchisi	<i>Agriotes meticulosus</i> Cond	+++
Burundor qora qo‘ng‘iz	<i>Dailognatha nasute</i> Men	++
Karam burgasi	<i>Phyllotreta cruciferae</i>	++
O‘simlik bitlari	<i>Aphididae</i>	++
Oqqanot	<i>Aleyrodidae</i>	+

Izoh: - uchramadi, + kam sonda uchradi, ++ o‘rtacha miqdorda uchradi, +++ ko‘p sonda uchradi.

**“O‘SIMLIKLARNI HIMOYASI VA KARANTINIDA ILG‘OR TAJRIBALAR ASOSIDA
UYG‘UNLASHGAN HIMOYA TIZIMINI QO‘LLASH” MAVZUSIDAGI
XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLAR TO‘PLAMI**

 agrokimyo.uzsci.uz karantinjurnali

zararkunandalar ichida Kuzgi tunlam (*Agrotis segetum* Den. et Schiff), karam burgasi (*Phyllotreta cruciferae*), Poliz shirasi (*Aphis gossypii* Glov)larining dominant turlarining zarari va uchrash darajasi aniqlandi.

ADABIYOTLAR:

1. Amar Singh Major Insect-Pest of Mustard and their Management Agri Articles, JAN-FEB, 2023
2. Zahra Ijaz Mustard plant: Plant sare, Flowering and more <https://www.aaaksc.com/mustard-plant/> desember 2022
3. E.A.Xolmurodov Dorivor o'simliklarni kasalliklardan himoya qilish. Toshkent 2024 y.
4. Плотников В.И. Насекомые, вредящие хозяйственным растениям в Средней Азии. – Ташкент, 1926.
5. Xo'jaev Sh.T. Umumiy va qishloq xo'jalik entomologiyasi hamda uyg'unlashgan himoya qilish tizimining asoslari – Toshkent: 2019.
6. Xo'jaev Sh.T. Qishloq xo'jaligida pestitsidlarni ishlatish hamda tadqiqot o'tkazish usul va shartlari. – Toshkent: —Zilol buloq nashriëti, 2020.